روح و روان اجتماع

نمای مهر
درباره علیرضا محسنی تبریزی

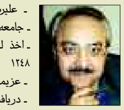

- علیرضا محسنی تبریزی
- جامعه شناس و روان شناس اجتماعی
- اخذ لیسانس جامعه شناسی از دانشگاه ملی ایران ۱۳۵۲-۱۳۴۸
- عزیمت به آمریکا برای ادامه تحصیل
- دریافت فوق لیسانس جامعه شناسی از دانشگاه میشیگان غربی ۱۲۵۷-۱۳۵۴
- دکترای جامعه شناسی ازدانشگاه میشیگان ۱۳۶۵-۱۳٦٤
- اخذ فوق تخصص روان شناسی اجتماعی ۱۳۶۵-۱۳٦٤
- شرکت در مجامع علمی، سمینارها، کنگره ها و سمپوزیوم های ملی، منطقه‌ای، بین‌المللی
- عضو انجمن جامعه‌شناسی از ۱۳۷۲ تا کنون
- عضو انجمن جامعه‌شناسی کلمبیا-آمریکا از ۱۹۷۹ تا اکنون
- عضو شورای پژوهشی دانشگاه تهران ۱۳۷۵-۱۳۶۷
- عضو کمیته تخصصی علوم انسانی ۱۳۷۵-۱۳۶۷
- عضو هیأت مدیره انجمن ایرانی روان‌شناسی اجتماعی ایران از ۱۳۷۹ تا حال حاضر
- تدریس در دانشگاه تهران، علامه ،دانشگاه اصفهان،دانشگاه الزهرا، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده روابط بین‌الملل، دانشگاه عالی ،دانشگاه آزاد و...
- برخی از آثار او عبارتند از:

نظریه‌های روان‌شناسی اجتماعی
روان‌شناسی اجتماعی کاربردی
مبانی و کلیات روان‌شناسی اجتماعی
اندیشه‌های سیاسی قرن بیست و ...

کیوان آرام : «مبانی روان شناسی اجتماعی، جامعه شناسی و روان شناسی رفتار وندالیستی در مباحث آسیب شناسی و کژرفتاری اجتماعی حاصل تحقیق، تتبع، تفحص، تدریس و مطالعه چندین ساله در متون و مباحث روان شناسی اجتماعی کژرفتاری و جامعه شناسی انحرافات است. آغاز مطالعات و تفحصات نگارنده در باب وندالیسم به نیمه اول دهه ۷۰ باز می گردد. در واقع زمانی که نگارنده مسئولیت سرپرستی مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران را عهده دار بود فرصتی دست داد تا نخستین تحقیق و مطالعه منظم و جامع در باب اتیولوژی (سبب شناسی) و اپیدمیولوژی (فراگیرشناسی) وندالیسم در تهران به عنوان بزرگترین و مهمترین حوزه شهری در ایران در بخش روان شناسی اجتماعی مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی آغاز شود. این مطالعه در اوایل پائیز ۱۳۷۲ آغاز شد و در اواخر پائیز ۱۳۷۴ به اتمام رسید. مع الوصف تنظیم و تنسیق مطالب به صورت حاضر و خاصه تصمیم به انتشار، در چند سال اخیر اتخاذ شد؛ زیرا از یکسو وندالیسم نمود عینی بارزی در مناطق شهری کشور یافت و از سوی دیگر تأسیس دوره های کارشناسی ارشد و دکترای مسائل اجتماعی در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران و ارائه دروسی در زمینه های جامعه شناسی انحرافات اجتماعی، بزهکاری جوانان و نوجوانان و مسائل اجتماعی ایران و نیاز مبرم دانشجویان، دانش پژوهان و طلاب علوم اجتماعی به ویژه دانشجویان گرایش مسائل اجتماعی به کتب و متون تخصصی و علمی جدید، ضرورت تدوین، تألیف و انتشار کتابی درسی در باب «وندالیسم» را ایجاب کرد.» این یادداشت بخشی از مقاله علیرضا محسنی تبریزی در مقدمه کتاب رفرنس و دانشگاهی «وندالیسم» است که به خوبی دغدغه های نگارنده در حوزه جامعه شناسی و روان شناسی اجتماعی را بازگو می کند. حوزه وسیع و متنوع روان شناسی اجتماعی از یک سو و مختصات پردامنه جامعه شناسی از سوی دیگر، در کنار روحیه جست وجوگر و محقق محسنی تبریزی، آثار او را به کاربردی ترین پژوهش های روان شناسی اجتماعی در ایران بدل کرده است. محسنی علی الخصوص بر مسأله نابهنجاری ها و نژندی های اجتماعی در ایران تمرکز بیشتری داشته و پژوهش های میدانی او در زمینه های بزه اجتماعی به منابع مهم شناخت و آسیب شناسی اجتماعی در ایران بدل شده است. محسنی تبریزی لیسانس جامعه شناسی خود را از دانشگاه ملی ایران دریافت کرد و بلافاصله بعد از این دوره برای ادامه تحصیل راهی آمریکا شد. محسنی فوق لیسانس جامعه شناسی اش را از دانشگاه میشیگان غربی گرفت و این رشته را تا دریافت دکترای جامعه شناسی ازدانشگاه میشیگان ادامه داد. همانندی های فراوان دو رشته روان شناسی اجتماعی و جامعه شناسی محسنی تبریزی را که سری پرشور در تحصیل و آموختن داشت، ترغیب به ادامه تحصیل در رشته روان شناسی اجتماعی کرد. او موفق به اخذ فوق تخصص روان شناسی اجتماعی از همان دانشگاه شد. در خلال این سالها محسنی تبریزی دیپلم عالی زبان انگلیسی اش را نیز از دانشگاه میشیگان آمریکا دریافت کرد و در کنار تحصیل ،پژوهش و حضور در عرصه های علمی مرتبط با رشته اش را به جدیت به پیش برد.

محسنی بعد ازپایان تحصیلات به ایران بازگشت و بلافاصله در مراکز آکادمیک و علمی رشته تحصیلی اش مشغول به کار شد. او که سابقه تدریس مبانی جامعه شناسی را از دانشگاه میشیگان با خود به ایران آورده بود، دردانشگاه تهران به عنوان مدرس جامعه شناسی و روان شناسی اجتماعی مشغول به کار شد و به تدریس روان شناسی اجتماعی کاربردی، اندیشه های سیاسی قرن بیستم و نظریه های روان شناسی اجتماعی در مقطع لیسانس وفوق لیسانس پرداخت. او در کنار اشتغال تمام وقت در این دانشگاه، در دانشگاه علامه ،دانشگاه اصفهان ،دانشگاه الزهرا ،دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده روابط بین الملل ،دانشگاه عالی، دانشگاه آزاد و... به تدریس دروس مرتبط با جامعه شناسی و روان شناسی اجتماعی پرداخته است.

علیرضا محسنی تبریزی علاوه بر اینها در مجامع علمی، سمینارها، کنگره ها و سمپوزیوم های ملی، منطقه ای و بین المللی نیز حضور مستمر داشته و عضو انجمن جامعه شناسی ، انجمن جامعه شناسی کلمبیاو هیأت مدیره انجمن ایرانی روان شناسی اجتماعی ایران نیز هست. در کنار این همه حضور اما چهره حقیقی محسنی را باید از لابه لای متن های تحقیقی و پژوهش های کاربردی اش جست وجو کرد. طرح بررسی عوارض روانی جنگ، طرح بررسی زمینه های مشارکت روستاییان در نظام ترویج ، بررسی عوارض روانی ـ اجتماعی زلزله خرداد ۶۸ گیلان، بررسی عملکرد آموزشیاران و معلمان آموزش و پرورش همکار با نهضت سوادآموزی و ...

از جمله پژوهش های کاربردی علیرضا محسنی تبریزی برای نهادها و سازمان های مرتبط است. یکی از پژوهش ها که دامنه وسیع تری دارد را نیز با هم مرور می کنیم؛ «بررسی پرخاشگری و خشونت در ورزش فوتبال» :این مقوله در بین مباحث و مقوله هایی که در جامعه شناسی ورزش قابل بحث و تأمل هستند. خشونت تماشاگران رویدادهای ورزشی به ویژه رقابت های فوتبال همواره به عنوان یک پدیده اجتماعی مهم مورد توجه قرار داشته است. در پژوهش محسنی تبریزی افزون بر بررسی تئوری های تبیین کننده خشونت و پرخاشگری بین تماشاگران مسابقات فوتبال ، رفتارهای پرخاشجویانه و گاه خشونت آمیز تماشاگران مورد مطالعه جامعه شناختی قرار گرفته است. هدف این مطالعه به طور عمده پرداختن به سبب شناسی پدیده خشونت و پرخاشگری در بین تماشاگران ورزش فوتبال است که مشخص می سازد اختلال در کدام یک از عناصر این ساختار سبب بروز «سوء کارکرد» در آن می شود و این سوء کارکرد تحت تأثیر چه متغیرهای اجتماعی قرار دارد. در این پژوهش از دو روش تحلیل تاریخی و پیمایشی استفاده شده است.

روش نمونه گیری به صورت تصادفی بوده و برای جمع آوری اطلاعات از ابزار پرسشنامه استفاده شده است و درنهایت آنالیز داده ها با استفاده از روش های آماری توصیفی و تحلیلی صورت گرفته است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که متغیرهای اهمیت و حساسیت نتیجه بازی از نظر کسب امتیاز و تعیین جایگاه تیم های مورد علاقه در رده بندی مسابقات قهرمانی، حرکات و اعمال خشونت آمیز و پرخاشجویانه بازیکنان هنگام بازی و کیفیت داوری عمدتاً بر بروز پرخاشگری کلامی طرفداران تیم های مورد بررسی تأثیر می گذارد. متغیرهای سن ، میزان کنترل و نظارت خانواده و پایگاه اقتصادی - اجتماعی تأثیر منفی بر گرایش طرفداران تیم های فوتبال مورد مطالعه به رفتارهای پرخاشجویانه و خشونت آمیز دارند و متغیرهای سابقه نزاع، سابقه رفتار مجرمانه، سابقه تنش و ناکامی در فعالیت های تحصیلی و آموزشی، مصرف سیگار، سابقه تنش در محیط خانواده و عدم سازگاری انتظارات ورزشی و وسایل تحقق آنها دارای تأثیر مستقیم بر گرایش به ارتکاب رفتارهای پرخاشجویانه و خشونت آمیز ورزشی هستند.
این طرح در چند زمینه کاربرد دارد:

۱- شناسایی و آگاهی از عوامل مؤثر در بروز رفتارهای پرخاشجویانه و خشونت آمیز

۲- یافته های این پژوهش می تواند به مسئولان امور ورزشی و برگزار کنندگان مسابقات فوتبال کمک کند تا با برنامه ریزی دقیق تر و آگاهانه تر از بروز رفتارهای پرخاشجویانه و خشونت آمیز در بین تماشاگران فوتبال جلوگیری به عمل آورند.

«علل وندالیسم در تهران و راههای پیشگیری و درمان» نیز عنوان پژوهش دیگری از علیرضا محسنی تبریزی است. این تحقیق در صور و قالبی پربارتر با عنوان وندالیسم در قالب کتاب انتشار یافت و به سرعت به منابع دانشگاهی رشته روان شناسی اجتماعی بدل گشت. کتاب حاضر در هفت فصل فراهم آمده است: فصل اول تحت عنوان کلیات پس از ارائه تاریخچه ای از مفهوم و وجه تسمیه آن در ادبیات آسیب شناسی اجتماعی به تعریف و معنی وندالیسم می پردازد و با طرح وندالیسم به عنوان یک آسیب اجتماعی، به عنوان یک رفتار نابهنجار و به عنوان یک معضل اجتماعی، می کوشد جایگاه آن را به عنوان یکی از صور کژرفتاری ها و انحرافات در طبقه بندی انواع جرایم و نابهنجاریها مشخص نماید. در فصل دوم مبانی نظری وندالیسم با استعانت از یک رویکرد تلفیقی به تفصیل مطرح شده است. در این فصل ابتدا آن دسته از نظریه های جامعه شناسی انحرافات که با مباحث روان شناختی اجتماعی وندالیسم خصوصاً اتیولوژی آن بعنوان یکی از صور بزهکاریها و کجروی های اجتماعی قرابت و انتساب بیشتری دارند مطرح می شوند. سپس تئوریهای روانشناسی و روانکاوی انحرافات بخصوص آن دسته از نظریه های روان شناسی مرتبط با رفتار وندالیستی مرور و بررسی می گردند. بالاخره در قسمت پایانی این فصل نظریه های روان شناسی اجتماعی انحرافات که بطور اخص بر وندالیسم و ویرانگری تأکید دارند مطرح می شوند. فصل سوم تحت عنوان خشونت و وندالیسم در ورزش فوتبال ناظر بر بررسی خشونت و ویرانگری در ورزش فوتبال است. در این فصل ضمن گونه شناسی خشونت و پرخاشگری، خاستگاه و مبانی نظری خشونت در ورزش براساس پارادایم های زیست شناسی، روانکاوی و روان شناسی، انسان شناسی و جامعه شناسی تبیین می شوند و بالاخره پژوهش های انجام شده در باب وندالیسم و خشونت در ورزش فوتبال در چند کشور مطرح و نتایج حاصله که مبین اتیولوژی و اپیدمیولوژی خشونت و وندالیسم در محیط های ورزشی است تشریح می گردند. فصل چهارم زیر عنوان اتیولوژی وندالیسم ناظر بر علل و انگیزه های رفتار وندالیستی است و می کوشد در پرتو مبانی و یافته های تجربی به سبب شناسی وندالیسم بپردازد.

در فصل پنجم اپیدمیولوژی و همه گیرشناسی وندالیسم مورد توجه قرار گرفته است. در این فصل به استناد اطلاعات تجربی در چند کشور نظیر ایالات متحده آمریکا، هلند، آلمان، فرانسه و نظایر آن وسعت و گستره وندالیسم بررسی می شود. فصل ششم یافته های دو پژوهش تجربی را در باب وندالیسم در ایران مطرح می سازد. پژوهش اول مروری است بر یافته های تحقق «وندالیسم در تهران بزرگ» که عمدتاً ناظر بر علل و انگیزه های رفتار وندالیستی است. تحقیق دوم عوامل جامعه شناسی خشونت تماشاگران فوتبال را در تهران تبیین می کند.

فصل هفتم زیر عنوان پیشنهادات و توصیه های کاربردی، کلیه سیاست ها و استراتژیهای اجرایی را در شکل طرح های مداخلات اجتماعی، آگاه سازی، پیشگیری و درمان وندالیسم مطرح می سازد. تبریزی درباره محدوده و دامنه وندالیسم در اجتماع امروز نظریات جالبی دارد: «امروزه وندالیسم خصوصاً برای کسانی که در شهرهای بزرگ و پرجمعیت زندگی می کنند پدیده ای ملموس و مشهود و واقعیتی تلخ و در عین حال گریزناپذیر است که بعنوان یکی از نمودهای زندگی اجتماعی جامعه مدرن و ماشینی بروز و حضور دارد.

در همه شهرهای بزرگ همه روزه ما شاهد ویرانگری تعمدی و رفتارهای غیرمسئولانه و ضداجتماعی وندال هایی هستیم که عمداً کمر به تخریب و نابودی هر آنچه زیباست و هر آنچه متعلق به همگان است بسته اند.

نقاشی های به نمایش درآمده در گالری ها، آثار باستانی و عتیقه های موجود در موزه ها، ابنیه تاریخی ، مجسمه های نصب شده در میادین، پارک ها و اماکن عمومی، منازل خالی از سکنه، پارک ها و فضاهای سبز عمومی، چراغ های معابر، صندلی های اتوبوس و مترو، کتابهای کتابخانه ها، تلفن های عمومی و ده ها موضوع مورد تخریب دیگر از جمله موضوعاتی هستند که در اثر وندالیسم متحمل خسارات و صدمات گردیده و مورد تخریب قرار می گیرند.

امروزه در بسیاری از شهرهای بزرگ وندالیسم بصورت یک مشکل اجتماعی حاد مطرح است که نه تنها سلامتی و امنیت جامعه را به مخاطره می اندازد، بلکه هزینه های مالی گزافی را بر مالیات دهندگان و ساکنین این شهرها تحمیل می کند. برخلاف بسیاری از جرایم و انحرافات، آثار وندالیسم مشهود و پیداست. براساس گزارشهای ارائه شده و آمارهای مربوط به موضوعات وندالیسم در برخی کشورها نظیر آمریکا ، کانادا، روسیه، سوئد، انگلستان، هلند، فرانسه، آلمان و استرالیا، تخریب اموال مدرسه، علائم ترافیک و تابلوهای راهنمایی، شکستن شیشه اماکن خالی از سکنه، شکستن لامپ خیابان ها و پارک ها، تخریب کیوسک تلفن و شکستن دستگاه تلفن عمومی، قطع سیم برق و تلفن، شکستن درختان خیابان ها و پارک ها، تخریب مجسمه های میادین، تخریب اموال پارک ها و اماکن عمومی، پاره کردن صندلی سینماها، تئاترها و اتوبوس های شهری، تخریب اموال کتابخانه ها، تخریب و صدمه زدن به اتومبیل های پارک شده در خیابان ها، تخریب برخی وسایل داخل هواپیماهای مسافربری و قطارها و ترن های زیرزمینی، تخریب ریل های راه آهن، تخریب اموال بیمارستان ها، کارخانه ها، مراکز تجاری، ایجاد آتش سوزی درجنگل ها، مراتع و برخی انبارهای عمومی، تخریب اموال عمومی، استفاده از مواد منفجره نظیر ترقه و بمب دستی به منظور آسیب و تخریب برخی از متعلقات اشخاص حقیقی و حقوقی و موارد عدیده دیگر از رایج ترین صور رفتار بزهکارانه و وندالیستی در جامعه مدرن است.

توسعه جامعه مدرن خصوصاً شهرها و تحولاتی که در سطح ساختارهای اجتماعی و روابط و مناسبات جمعی در دوران جدید بوجود آمده تمامی شئون و جنبه های مختلف زندگی فردی و اجتماعی را متأثر ساخته و در دنیای امروز روابط انسان ها در معرض تغییر و تحول و پیچیده تر شدن دائم و مستمر قرار دارد. تمدن ماشینی امروز که به دنبال خود توسعه شهرهای صنعتی ایجاد محلات پرجمعیت، تغییر زندگی ساده قدیمی و تبدیل آن به یک زندگی پرتجمل و پیچیده، تغییر زندگی ساده و مبتنی بر روابط عاطفی و همدلی به یک زندگی مبتنی بر روابط رسمی و بی روح همراه با فردگرایی مفرط، رقابت سرسختانه و عقل گرایی، درآمیختگی سنت های کهنه و نو، تضعیف انسجام و همبستگی اجتماعی، شکست ها و عقده های روانی پنهانی و امیال سرکوب شده و آرزوهای ناکام مانده و تشدید احساسات درماندگی، سرخوردگی، ناتوانی و اجحاف را به ارمغان آورده است، پیامد دیگری نیز داشته و آن عصبانی شدن روزافزون انسانها بخصوص نسل جوان در برابر واقعیات اجتماعی و نیروهای سرکوب گر بیرونی است. به ویژه سرپیچی و عدم متابعت از قواعد و سنجه های حاکم بر روابط اجتماعی و طغیان علیه نظم دستوری جامعه و واکنش به محرک های بیرونی در فرم عکس العمل های منفی یکی از مهم ترین و شاخص ترین واکنش های رفتاری برخی از گروه ها و افراد در جامعه امروز است.»

محسنی تبریزی امیدوار است : «انتشار این کتاب علاوه بر آشنا کردن علاقه مندان به مباحث وندالیسم خصوصاً مبانی نظری و تجربی آن به ارتقای سطح دانش و بینش عمومی در باب یکی از نابهنجاریها و معضلات اجتماعی مطرح در جامعه امروز مدد رساند. از طرفی کتاب حاضر در قالب یک کتاب درسی عمدتاً به واسطه پاسخ به نیاز مبرم دانشجویان گرایش مسائل اجتماعی به کتب و متون تخصصی و علمی جدید تألیف و تدوین شده است و لذا امید دارد خوانندگان را به کار آید و مباحث آن بتواند بر دانش و معارف آنان در باب وندالیسم بیافزاید.»

او از معدود جامعه شناسان و روان شناسان اجتماعی امروز ایران است که با درک درست از خواسته ها و نیاز های جامعه پیرامون ، به بهتر زیستن می اندیشد و با این آرمان است که نگاهی عمیق به موانع تحقق آن دوخته است.